

ПОЛОЖАЈ ЖЕНА У СЕКТОРУ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Биљана Стојковић¹

Министарство одбране Републике Србије,
Сектор за политику одбране – Управа за стратегијско планирање

У чланку се разматра поступак израде Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2010–2015). Износе се и подаци о методологији и резултатима акционог истраживања које је претходило изради поменутог документа. У року од свега шест месеци, требало је, по први пут у сектору безбедности Републике Србије, спровести родну анализу, а на основу индикатора које је тек требало идентификовати и селектовати. Ипак, истраживање је допринело изналажењу могућности и начина за унапређење постојећег стања кроз замисао о акционом плану и разраду циљева, мера, активности, носилаца активности и њихових партнера, предвиђених рокова, потребних средстава и сл. за примену политике родне равноправности у пракси сектора безбедности у Републици Србији, на основу постојећих домаћих законских, политичких, стратегијских и акционих докумената, сагледавања страних искустава и резултата примене родне анализе у систему безбедности. Део резултата овог истраживања публикован је у недавно усвојеном Националном акционом плану за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација у Републици Србији (2010–2015), а у раду се објашњава како се до тих резултата дошло.

Кључне речи: *жене, мир, безбедност, право, род, равноправност, план, модели, методе, индикатори, анализе, статистика.*

Увод

Влада Републике Србије, желећи да поводом десетогодишњице од усвајања Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација (СБ УН) изради акциони план за имплементацију тог документа у пракси, уведе родну перспективу и оснажи улогу жена у сектору безбедности, донела је одлуку, 24. јуна 2010. године, којом је формирала Радну групу (РГ Владе) за израду Националног акционог плана (НАП) Републике Србије за при-

¹ Мр Биљана Стојковић је била координатор Радног тима Министарства одбране за стручну и административно-техничку потпору Радној групи Владе за израду Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 СБ УН у Републици Србији. Осмислила је и спровела истраживање које је предмет овог рада.

мену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији. У амбициозно кратком року, од само шест месеци, Радна група Владе (РГ Владе), уз стручну и административно-техничку помоћ Радног тима Министарства одбране (РТ МО), након јавне расправе и усаглашавања са ресорним министарствима, успела је да изради Национални акциони план² (НАП) Републике Србије за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност (2010–2015), који је Влада Републике Србије усвојила 24. децембра 2010. године.³ Радни тим за израду тог документа у проширеном саставу чинили су, поред чланова РТ МО и представници надлежних министарстава Владе, уз одличну сарадњу са представницима невладиног сектора, академске јавности и међународних организација.⁴ Динамика, начин израде и структура тог документа дефинисани су на заједничком састанку РГ Владе и РТ МО, 8. августа 2010. године, а сам процес израде документа одвијао се у оквиру Управе за стратегијско планирање Сектора за политику одбране МО (слика 1).

У тој Управи прикупљена је научна и документарна грађа која се односи на садржај Резолуције 1325 СБ УН, формирана датотека, анализирана страна искуства у изради националних акционих планова, као и домаћа планска и стратегијска документа која би могла да се односе на шири аспект наведеног документа у изради, прикупљена су релевантна документа УН,⁵ Европске уније (ЕУ),⁶

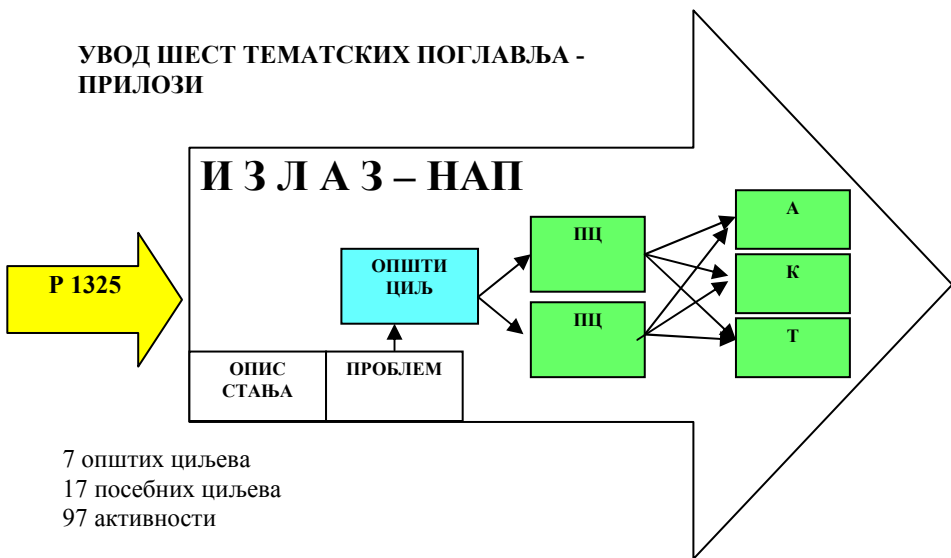
² У свету, од периода доношења Резолуције 1325 СБ УН (2000) до данас (2011), усвојено је око 30 таквих акционих планова, а у региону Западног Балкана, за сада, само у Републици Србији и Босни и Херцеговини, али готово ни једна земља у свету није донела такав документ у периоду крајем од годину дана. У нашој земљи за мање од шест месеци, тај документ не само да је израђен, усаглашен и усвојен, већ је у Управи за стратегијско планирање СПО МО за потребе Радне групе Владе за израду НАП-а, реализовано и 320 активности, израђено и обрађено 178 акта који се односе на Резолуцију 1325 Савета безбедности Уједињених нација, сачињено 20 извештаја различитог степена општости, успостављена мрежа од 124 лица која су непосредно била укључена у процес истраживања, израде, усаглашавања, јавне расправе и усвајања НАП-а, и узето је учешће на више семинара, округлих столова и конференција посвећених проблемима родне равноправности на којима је јавност у континуитету извештавана о процесу израде НАП-а.

³ *Национални акциони план за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2010–2015)* „Службени гласник Републике Србије“, број 102/10, Београд, 2010.

⁴ Радни тим МО у проширеном саставу чинили су, поред 15 представника организационих јединица Министарства одбране, и по један представник: Савета за родну равноправност Владе, Министарства унутрашњих послова, Министарства финансија - Управа царина, Министарства правде – Управа за извршење кривичних санкција, Безбедносно-информативне агенције, Министарства спољних послова, Министарства рада и социјалне политике – Управа за родну равноправност, Министарства за државну управу и локалну самоуправу, Министарства за људска и мањинска права, Министарства просвете, Републичког завода за статистику Србије. Поред тога, остварена је одлична сарадња и са представницима осталих министарстава, а посебно Министарства за Косово и Метохију, Министарством културе, Републичким секретаријатом за законодавство, Одбором за равноправност полова Народне скупштине Србије, али и са иницијаторима израде НАП-а из невладиног сектора, пре свега Београдским фондом за политичку изузетност (БФПЕ), као и са Београдским центром за безбедносну политику (БЦБП), Мисијом ОБЕС-а у Србији и УНИФЕМ-ом.

⁵ У истраживању је консултовано око 40 докумената УН, а најзначајније су: *Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена* (CEDAW) „Службени лист СФРЈ – Међународни уговори“, број 11/1981; *Пекиншка декларација и платформа за акцију, усвојена на Четвртој светској конференцији о женама*, Пекинг, 1995. године; *Опциони протокол уз Конвенцију о елиминацији свих облика дискриминације жена* „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, број 13/02, Београд, 2002; *Agenda item 55: Follow-up to the outcome of the Millennium Summit General Assembly United Nations A/59/565, 04–60231 (E) 301104. New York, 2 December 2004.*

Североатлантског савеза (НАТО) и Партнерства за мир (ПзМ)⁷ и Организације за европску безбедност (ОЕБС),⁸ која су у вези са поменутом резолуцијом УН и детаљно су анализиране смернице за израду документа који је сачинио невладин сектор под руководством Београдског фонда за политичку изузетност (БФПЕ), у сарадњи са Канадским фондом, Фондом Уједињених нација за жене (УНИФЕМ) и ОЕБС-ом.⁹ На крају, у тој управи је и осмишљено и спроведено истраживање за потребе израде овог документа, о којем ће у овом раду бити више речи.

Слика 1 – Поступак израде НАП-а за примену Резолуције 1325 СБ УН у Србији

⁶ Декларација о једнакостима између жена и мушкараца као фундаментални критериј демократије, Савет Европе, 1997; Конвенција о политичким правима жена, 1953; Декларација о политици супротстављања насиљу према женама у демократској Европи, ЕУ, 1993; Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, Савет Европе, 1950. измењена у складу са Протоколом број 11, Службени лист СЦГ – Међународни уговори, број 9/03, 5/05 и 7/05 – испр.; *Comprehensive approach to the EU implementation of the United Nations Security Council Resolutions 1325 and 1820 on women, peace and security*, Council of the European Union, Brussels 1, December 2008, 15671/1/08 REV itd.

⁷ Директива 40–1 НАТО и ПзМ о уградњи Резолуције 1325 СБ УН и перспективама родне равноправности у командној структури НАТО, укључујући и мере за заштиту жена током оружаног сукоба, ViSC Directive 40–1, NATO, September 2009;

⁸ Акциони план ОЕБС-а из 2004. за унапређење равноправности полова, ОЕБС – Решење број 14/04, Министарско веће, Софија, 2004.

⁹ *United Nations Security Council Resolution 1325 in Serbia – on women, peace and security, BFPE; Belgrade, 2009. (Срб) Резолуција 1325 Савета безбедности Уједињених нација у Србији – о женама, миру и безбедности – Београдски фонд за политичку изузетност, Београд, 2009.*

Акционо истраживање о положају жена у сектору безбедности

Предмет спроведеног акционог истраживања за потребе израде НАП-а био је – *Положај жена у сектору безбедности*.¹⁰ С обзиром на то да у Републици Србији постоји више нормативних, стратегијских и планских докумената којима је обухваћена заштита жена, забрана дискриминације и родна равноправност, поред осталог, постоје и посебна Стратегија¹¹ и Акциони план¹² за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности, а која се односе на све жене у Републици Србији; НАП за примену Резолуције 1325 СБ УН односи се само на унапређење положаја жена у сектору безбедности и на заштиту људских права жена у мировним операцијама, конфликтним и постконфликтним ситуацијама. Стога је и циљ акционог истраживања био да се добију квалификовани и мерљиви подаци о постојећем стању пре почетка примене НАП-а, и на тај начин успостави механизам мерења и контроле напретка у примени наведеног документа у пракси. Не улазећи овом приликом у све детаље тог пројекта, споменућемо да је дошло до одређења предмета истраживања,¹³ дефинисан је хипотетички оквир, одређени циљеви и задаци истраживања, изабране методе и индикатори истраживања. Наведено акционо истра-

¹⁰ У овом раду осврнућемо се детаљније како на само акционо истраживање, тако и на методе и технике примењене у њему, јер ће на основу НАП-а, новоформирани аналитички и истраживачки тимови, као и бројне стручне службе у сектору безбедности у наредне четири године имати обавезу да се упознају и да користе родну анализу у свом раду, а и стога што је све већи број оних лица из сектора безбедности која желе да се баве родном анализом у својим научним радовима и у последипломском усавршавању.

¹¹ *Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности за период од 2009. до 2015. године*, „Службени гласник РС“, број 115/09, Београд, 2009.

¹² *Акциони план за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности за период од 2010. до 2015. године*, „Службени гласник РС“, број 67/10, Београд, 2010.

¹³ У оквиру одређења предмета истраживања појмовно и садржајно је одређена синтагма појмова „положај жена у сектору безбедности“.

Под „**положајем**“ подразумева се економско-социјални, правно-политички и професионални статус (жена у сектору безбедности).

Под појмом „**жена**“ подразумева се целовитост људског бића, тј. у питању је сложени појам чија се биолошка ознака односи на специфичности жене по основу пола, а културолошко-социолошка и правно-политичка на њихово људско право да буду родно равноправне у друштву.

Под „**сектором безбедности у Републици Србији**“ подразумева се:

- Министарство одбране (и све његове организационе јединице, укључујући Кабинет МО, Секретаријат, секторе и Генералштаб Војске Србије и њему потчињене јединице, установе и команде, као и Војнообавештајну агенцију и Војнобезбедносну агенцију);

- Министарство унутрашњих послова (укључујући Дирекцију полиције, управе у седишту МУП-а, полицијске управе на локалном нивоу, специјалне јединице и преговарачки тим, затим четири сектора МУП-а и њему потчињене управе);

- Управа царине као извршни орган Министарства финансија (укључујући и 14 подручних јединица – царинарнице, царинске испоставе и царинске реферате у Србији);

- Управа за принудно извршење кривичних санкција Министарства правде (укључујући све казнено-поправне заводе, а посебно Окружни затвор, Казнено-поправни завод за жене и притворске јединице);

- Безбедносно-информативна агенција (БИА).

живање спроведено је у три фазе, на две врсте узорака, уз употребу методе анализе (анализа квалитативног садржаја докумената и родне анализе¹⁴), класификације и генерализације добијених података.

Истраживање је замишљено и спроведено као акционо истраживање, са два основна задатка:

1. да се дође до сазнања о броју и положају жена у сектору безбедности Републике Србије;

2. да се изнађу решења за унапређење постојећег стања по питању положаја жена у сектору безбедности, кроз имплементацију Резолуције 1325 СБ УН – *Жене, мир и безбедност*, у политике, планове и праксе Републике Србије.

Поред наведених задатака и општег циља,¹⁵ ово истраживање је имало и три врсте посебних циљева,¹⁶ који су били комплементарни са општим.

Истраживање је у великој мери потврдило основну хипотезу о проблему родне равноправности као новине у процесу реформе сектора безбедности, која је била праћена и са десет посебних хипотеза које су се односиле на поједине аспекте родне равноправности у сектору безбедности Републике Србије.

Основне методе и технике истраживања

Споменули смо да се истраживање одвијало фазно, од августа до септембра 2010. године, уз ангажовање скоро свих чланова РТ МО у проширеном саставу и стручних тела и служби у сектору безбедности. Ово истраживање ослањало се на употребу метода: анализе, класификације и генерализације добијених података.

Прва фаза подразумевала је прикупљање, класификацију и обраду примарних и секундарних извора података садржаних у документима. На основу класификације извора података, можемо рећи да је у истраживању коришћено 123 јединице из примарних извора података и 83 јединице из секундарних извора података.

У првој фази истраживања прикупљене су и анализиране, методом анализе садржаја документа, на укупном узорку од 206 докумената, следеће врсте:

- а) научни радови који се баве проблемом родне равноправности;
- б) политичка, нормативна и стратегијска документа која се односе на права жена;

¹⁴ Родна анализа рађена је по угледу на шведски модел METS – Контролна листа за планирање и организовање развоја, која је добијена уз помоћ Метода Jam Stud-а које, изворно, обухватају: Jam KART, Jam KAS Bas, Метода 4R, Jam KAS Plus, Jam UR, Мапирање процеса. Види: *Приручник за увођење принципа родне равноправности у јавне политике*, Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Библиотека Матице српске, Нови Сад, 2009, стр. 10 и стр. 27–32.

¹⁵ Овај циљ биће разрађен у НАП-у кроз 7 опшних и 17 посебних циљева. Види: Национални акциони план за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2010–2015) „Службени гласник Републике Србије“, број 102/10, Београд, 2010.

¹⁶ Оперативни циљ био је стварање научних и методолошких претпоставки за израду Националног акционог плана Владе Републике Србије за спровођење Резолуције 1325 СБ УН. Практични циљ усредсредно се на успостављање мерних јединица, индикатора, процедура, активности и одређивање носиоца активности и њихових партнера, врсте и учесталости надзора и извештавања, као и дефинисање рокова за реализацију предвиђених циљева. Друштвени циљ био је побољшање положаја жена у сектору безбедности у Републици Србији, на основу примене НАП-а у пракси.

- ц) досадашња истраживања која се односе на положај жена у сектору безбедности;
- д) усвојени национални акциони планови других земаља у свету.

Друга фаза истраживања односила се на примену родне анализе у систему безбедности на узорку који је обухватао све запослене у сектору безбедности, у односу на којег је формиран подзорак жена запослених у сектору безбедности. Родна анализа¹⁷ обухвата је испитивање и анализу положаја жена у односу на мушкарце у сектору безбедности, а на основу дескриптивних показатеља и статистичких података разврстаних по полу, у односу на постојеће циљеве политике родне равноправности, опредељења, мере и активности садржане, пре свега, у *Конвенцији о елиминацији свих облика дискриминације жена (CEDAW), Националној стратегији за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности за период од 2009. до 2015. године, Акционом плану за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности за период од 2010. до 2015. године*, као и у другим политичким, стратегијским и нормативним документима, који су исцрпно наведени у НАП-у.¹⁸

Израда НАП-а за примену Резолуције 1325 СБ УН подразумевала је велики посао, кратак рок и подразумевано познавање методологије израде планских докумената, али и знање о развоју, у којем су одговорност, задаци и улоге јасно распоређени. Такав план је било могуће направити захваљујући истраживању у којем је коришћен модел МЕТС – Контролна листа за планирање и организовање развоја.

Ова метода заснива се на четири стратешка фактора успеха у организацији и планирању:

1. Циљеви и мониторинг;
2. Обука;
3. Методе и процедуре;
4. Подршка и координација.

Дакле, циљеви – општи и посебни, обука, провере, праћења, извештавање, координација и партнерска подршка само су неке од кључних речи овог модела о којем је у овом раду било више речи, јер представља новину у нашој науци и анализи родно одговорних питања.

Предуслов за обављање такве анализе јесте разумевање суштине политике родне равноправности и њених циљева, базираних на Миленијумским циљевима развоја УН, који су усвојени на Миленијумском самиту УН (2000).¹⁹ Родна анализа је, стога, подразумевала проучавање разлика у условима, потребама, заступљености, доступности извора развоја, контроли средстава, моћи и одлучивања од стране жена и мушкараца у некој социјалној средини.²⁰ С обзиром на то да се она том приликом по први пут координисано примењивала у целом сектору безбедности Републике Србије и да је представљала објективну новину и у већем броју организационих делова тог си-

¹⁷ У спровођењу ове анализе имала се у виду разлика која се у науци прави између родне анализе и процене утицаја на род, која обухвата извештавање о статистичким и другим подацима разврстаним по полу и описивање објективних ситуација у којима се налазе жене, тј. мушкарци.

¹⁸ Исто као у фусноти 3.

¹⁹ Види опширније: *Напредак у реализацији Миленијумских циљева развоја у Републици Србији*, Влада Републике Србије и Уједињене нације, UNDP Serbia, Београд, 2009.

²⁰ Пекиншка декларација и платформа за акцију, усвојена на Четвртој светској конференцији о женама, поглавља: Жене и оружани сукоби и Жене на власти и одлучивању, 1995. године.

стема тежишно смо се концентрисали на сагледавање препорука о индикаторима родне анализе у Извештају Генералног секретара УН из 2010. године,²¹ индикатора Савета Европе у вези са применом Резолуције 1325 СБ УН²² и предлога група индикатора из брошуре БФПЕ.²³ Селекцијом наведених индикатора²⁴ и њиховим прилагођавањем систему безбедности Републике Србије дошло се до јединствене листе индикатора за читав сектор безбедности, затим њихове дистрибуције у сектор и прикупљања и обраде података са показатељима постојећег стања у Управи за стратегијско планирање МО. Поред тога, РТ МО је сачинио и спецификацију посебних индикатора за организационе делове МО, ради веће конкретизације наведеног проблема и успостављања система мерљивости по истим параметрима, а тиме и егзактне контроле напретка у остваривању циљева НАП-а.

Трећа фаза истраживања се концентрисала на генерализацију података који се тичу постојећег стања у погледу родне равноправности, сагледавања потребних мера и активности које треба предузети, идентификације актера у том процесу и рокова примене у пракси, итд. У овај фази истраживања, на основу прикупљених и обрађених статистичких и дескриптивних показатеља, формулисани су дескриптивни делови НАП-а и табеларни прикази тог документа који говоре о:

- заступљености жена у сектору безбедности;
- учешћу и улози жена у сфери одлучивања, поготово о питањима која се тичу мира, безбедности и родне равноправности;
- учешћу жена у решавању криза, постконфликтних ситуација, мировним операцијама и међународним активностима;
- правној заштити жена од свих облика дискриминације и насиља;
- односу медија према улози жена у сектору безбедности.

Резултати истраживања и дискусија

На основу резултата квалитативне анализе садржаја докумената, на укупном узорку докумената, који обухватају научне и истраживачке радове који се баве проблемом родне равноправности, затим нормативна, стратегијска и планска документа (објављена у земљи и иностранству), а која се односе на садржај Резолуције 1325 СБ УН, формулисано је Уводно поглавље НАП-а, у којем су изнесени: Разлози за доношење наведеног документа у Републици Србији; Принципи и циљеви садржани у другим документима; Нормативни оквир НАП-а; Стратегијски оквир за доношење акционог плана, као и ставови у

²¹ *Women and peace and security*, Report of the Secretary-General, S/2010/173, Security Council, United Nations, New York, 2010.

²² *Indicators for the Comprehensive approach to the EU implementation on the United Nations Security Council Resolutions 1325 and 1820 on women, peace and security*, Council of the European Union, 11948/10, General Secretariat of the Council, Brussels, 14 July 2010.

²³ Исто као у фусноти 2, стр 18–22.

²⁴ Индикатор је показатељ. Он може бити нека величина, број, чињеница, став или схватање које указује на одређено стање или ситуацију и мери промене тог стања или ситуације током времена. Другим речима, индикатори пружају ближи поглед на резултате иницијатива и активности. Због тога представљају најзначајније инструменте у мониторингу и евалуацији развојног рада.

оквиру другог, трећег и четвртог дела првог поглавља, а који се односе на формирање нових институционалних тела и механизма родне равноправности у сектору безбедности у Републици Србији. Нова институционална тела за примену НАП-а су: Политички савет и Мултисекторско координационо тело која се формирају као владини органи, затим Надзорно тело за спровођење НАП-а при Народној скупштини Републике Србије и аналитичке групе или истраживачки тимови који се формирају при надлежним министарствима, односно управама и агенцији (БИА) у сектору безбедности. Механизми родне равноправности су: „особа од поверења“ као механизам колегијалне помоћи у случају родне дискриминације; саветник или саветница министра, односно директора управа и агенције за родну равноправност; саветник или саветница за родну равноправност у цивилним и војним мисијама; родно одговорно буџетирање; независни мониторинг.

Истраживање је потврдило тачност главне хипотезе да родна равноправност представља новину у реформи сектора безбедности. Такође, већи број посебних хипотеза које садрже доста опоре констатације, почевши од тога да у сектору безбедности не постоји родно одговорна анализа политика, планова и буџета, не постоји родно одговорна евиденција кадрова, затим да постоје законске, али не и практичне могућности за једнако напредовање мушкараца и жена у сектору безбедности, итд. – у великој мери су потврђене, па је стога у изради НАП-а изложено на укупно 64 стране, поред увода и прилога, у седам поглавља, постојеће стање и постављени општи и посебни циљеви, конкретне активности, одређени носиоци активности и њихови домаћи и страни партнери, и дефинисани рокови за реализацију активности који треба да доведу до промене постојећег стања и уградње светских и европских стандарда у реформу сектора безбедности по питању уградње родне перспективе у тај сектор.²⁵

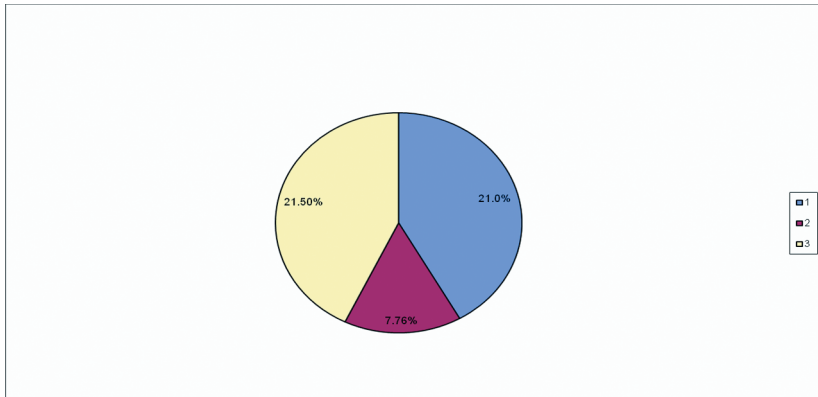
Примера ради, резултати истраживања говоре о томе да жене чине више од половине становништва у Републици Србији (51, 4%), али на руководећим местима у политици (Влада, Народна скупштина, руководства политичких странака) на којима се одлучује о питањима од значаја за развој, мир и безбедност земље, не чине ни трећину руководећег кадра.²⁶ У Влади Републике Србије, пре реконструкције, у септембру 2010. године, на позицијама највишег ранга, тј. Министара, било је 81,

²⁵ Тачније, постоје извесна одступања у смислу објективног постојања разлике и могуће индиректне дискриминације жена у систему безбедности у погледу: вредновања рада, награђивања, напредовања у служби и учешћа у међународним активностима које постоје као разлике између униформисаних и неуниформисаних (цивила) припадника сектора безбедности, на штету цивилних лица, међу којима преовлађују жене. Такође, постоје и извесна одступања у погледу вођења родне евиденције запослених која, рецимо, постоји у БИА, али не постоји у осталим деловима сектора безбедности; и у области економско-социјалних права у погледу синдикалног организовања које је остварено у Министарству унутрашњих послова (МУП), затим, постоји као законско право али није остварено у МО, а забрањено је у БИА итд. Сви остали наводи у наведени у десет посебних хипотеза су потврђени. Узмимо, само, за пример резултате упоредне анализе у овом истраживању који говоре о заступљености жена у сектору безбедности и њиховој улози у одлучивању у том сектору.

²⁶ Декларисани Миленијумски циљ у Републици Србији - Стварање системских претпоставки за остваривање родне равноправности (донети националне планове за спровођење политичких и стратегијских докумената који се односе на равноправност полова) није реализован у сектору безбедности, а није реализован ни трећи циљ из наведеног документа - Повећати заступљеност жена на свим нивоима политичког одлучивања на квоту од најмање 30%. С обзиром да је његова реализација предвиђена до 2015. године, он је операционализован и садржан у НАП-у, кроз обавезну квоту од најмање 30% жена за упис у све нивое школовања у Министарству одбране и Војсци Србије, али и у целом сектору безбедности Републике Србије (Извор исти као у фусноти 19).

5% мушкараца и 18,5% жена. У садашњем сазиву Народне скупштине Србије жене представљају 22,4% свих народних посланика. У Одбору за безбедност од 17 чланова само је једна жена (5,8%), а у Одбору за иностране послове ситуација је нешто повољнија, јер трећину чланова чине жене (64,7% мушкараца и 35,3% жена).

Слична је ситуација и у сектору безбедности и у систему одбране. Примера ради, у Министарству унутрашњих послова, према показатељима из септембра 2010. године, од укупног броја запослених 20,96 су жене, које се налазе на свега 10,95% руководећих места (слика 2); у Управи царина у Министарству финансија од укупног броја запослених 42% су жене, које се налазе на 33,33% руководећих позиција; у Управи за извршење кривичних санкција у Министарству правде од укупног броја запослених 23,8% су жене, које се налазе на 7,14% руководећих позиција и у БИА од укупног броја запослених има 30,74% жена, које се налазе на 10,95% руководећих места (слика 3).

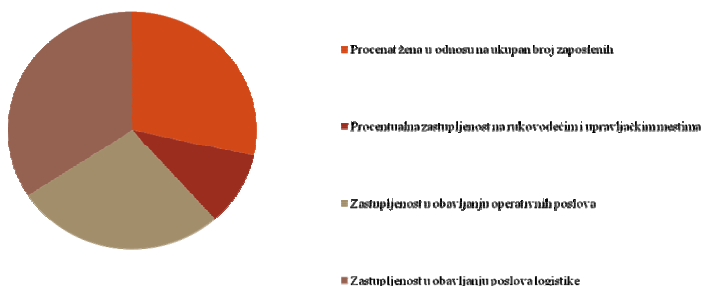
1. укупан број жена
2. број жена униформисаних ОСЛ
3. број жена овлашћених службених лица (ОСЛ)

Слика 2 – Заступљеност жена у Министарству унутрашњих послова Републике Србије

Што се тиче система одбране, након обраде података добијених до краја септембра 2010. године, дошло се до сазнања да укупан проценат жена у МО и ВС у 2010. години износи 19,5%, затим да проценат жена цивилних лица износи 51,8%, проценат жена професионалних официра 0,5%, подофицира 0,4%, жена професионалних војника 7,2% од укупног броја запослених (слика 4). На руководећим местима у МО и ВС налази се свега 205 жена, углавном на позицијама средњег и нижег руководећег ранга,²⁷ што чини свега 10% од укупног броја руководећих места у систему одбране. Нешто боља је ситуација једино на Војномедицинској академији, на

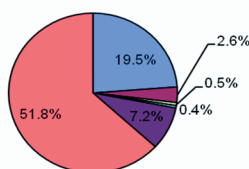
²⁷ Подаци из истраживања се односе на период од 8. августа до 30. септембра 2010. године. Охрабрује податак да је највише рангирана жена на месту државног секретара МО за политику одбране именована одмах након објављивања прелиминарних података из НАП-а, пре исека 2010. године, што утиче на промену у оцени постојећег стања јер сада постоји једна жена на највише рангираној руководећој позицији, после министра одбране, у систему одбране.

којој је запослено 65,11% жена. Од укупног броја доктора наука запослених на Војномедицинској академији 52,12% су жене. Од укупног броја уписаних кадета на Војномедицинској академији у школској 2008/2009. години 50% су жене, а у школској 2009/2010. чак 60% су жене. Међутим, у исто време на Војномедицинској академији жене су на руководећим местима заступљене са свега 27,64%.

Слика 3 – Заступљеност жена у Безбедносно-информативној агенцији

Имајући у виду наведене показатеље, за унапређивање родне равноправности потребно је плански спроводити активности садржане у НАП-у ради отклањања директне или индиректне дискриминације према женама, као и оснаживање једнаких могућности за пуно остваривање људских права, уз истовремено јачање процеса укључивања родне перспективе у свим областима друштвеног живота. Повећање учешћа жена у процесима одлучивања о јавним пословима на свим друштвеним нивоима и у свим областима представља подстицај за даљи развој демократије и друштва, те је претпоставка да родна равноправност буде укључена у креирање друштвених политика као допринос остваривању демократије, транспарентности институција, владавини права, правде, развоја и мира.

1. укупан проценат жена у МО и ВС је 19,5%.
2. проценат жена у професионалној војној служби (официра и подофицира) – 2,6%.
3. проценат жена професионалних војника – 7,2%.
4. проценат жена цивилних лица – 51,8%.

Слика 4 – Заступљеност жена у Министарству одбране и Војсци Србије

Такође, захваљујући анализи докумената примењеној током израде НАП-а, уочено је да Акциони план за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности за период од 2010. до 2015. године (2009) у Републици Србији није уважавао потре-

бе и специфичности положаја жена у сектору безбедности и не садржи конкретне активности за побољшање положаја жена у сектору безбедности. Из родне анализе постојећег стања у сектору безбедности произилази закључак да постоји законски, али не и стратегијски основ за побољшање положаја жена, за њихову активнију улогу у спречавању конфликта, решавању постконфликтних ситуација, веће учешће мултинационалним операцијама и за одлучивање о миру, безбедности и родној равноправности.

Наведени проблеми само донекле одсликавају сложене друштвене услове у којима је спроведено истраживање са циљем да се изнађу могућности за ефикасну примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација у пракси Републике Србије кроз израду Националног акционог плана. Стога, оснаживање улоге жена и унапређење родне равноправности не представља тражење посебних привилегија, већ доприноси успостављању равнотеже међу половима и изградњи хармоничних односа на добробит целокупног друштва. Стога је НАП за примену Резолуције 1325 СБ УН, након сумирања свих резултата истраживања добио свој коначни садржај и следећу структуру:

- увод,
- институције – формирање институционалних механизма за спровођење НАП-а,
- заступљеност – повећање заступљености жена у сектору безбедности и њиховог утицаја на питања која се односе на мир и безбедност,
- одлучивање – повећање учешћа и утицаја жена на одлучивање у одбрани и безбедности,
- укључивање – повећање учешћа жена у решавању конфликта, постконфликтних ситуација и веће учешће жена у мултинационалним операцијама,
- заштита – инструменти правне заштите жена,
- едукација – образовање и усавршавање припадника сектора безбедности,
- медији – медијска подршка циљевима Националног акционог плана,
- прилози (шира табела за ажурирање података на годишњем нивоу и листа скраћеница у тексту НАП-а).

Поуке и препоруке

Унапређење родне равноправности у сектору безбедности једно је од кључних развојних питања, јер омогућава адекватно коришћење женских људских ресурса и директно доприноси побољшању квалитета живота свих становника Републике Србије. Предуслов економског развоја је друштвена стабилност, која је заснована на политици једнаких могућности, солидарности, социјалној инклузији и друштвеној правди. Равномеран економски развој није могућ без адекватног коришћења женских људских ресурса, па је зато неопходно да се посебним мерама жене у друштву подстакну за школовање и запошљавање у сектору безбедности, а један од начина је у имплементацији НАП-а за примену Резолуције 1325 СБ УН у пракси Србије.

Укупан развој друштва захтева адекватан популациони развој и заустављање одређених неповољних трендова, као што су негативан раст становништва, интензивно старење, одсуство систематског праћења миграционих токова, а ефикасна популациона политика треба да подразумева укључивање родног аспекта и поштовање репродуктивних права жена запослених у сектору безбедности, без страха да

ће због породилског одсуства бити дискриминисане у односу на мушкарце приликом запошљавања или да ће касније остати без посла. Постепено повећање женске популације у односу на мушку у свету ставља сектор безбедности, са становишта дугорочног планирања, у позицију објективног и правовременог сагледавања веће улоге жена у том сектору у погледу заступљености, али и у одлучивању о миру и безбедности у друштву. У том контексту, употреба родне анализе представља поуздан начин за утврђивање постојећег стања у друштву и за израду препорука и смерница у односу на постојеће планове, стратегије и политике.

Употреба родне анализе у сектору безбедности била је драгоцену током периода израде НАП-а, али ће бити, засигурно, актуелна и у наредном периоду када се очекује имплементација НАП-а у пракси, тј. до 2015. године. С обзиром на то да модел родне анализе у Републици Србији још увек није јединствено утврђен, искуство Републичког завода за статистику, Управе за родну равноправност, као и свих структура у сектору безбедности током израде НАП-а може бити од користи. То искуство било је засновано на уградњи модела из оних земаља света које су у њеној примени у науци постигле најбоље резултате, попут Шведске, рецимо. Иако је анализиран шведски модел знатно шири од наших конкретних потреба у акционом истраживању, треба имати у виду и његове потенцијалне могућности с обзиром на то да је разрађиван у намери да обезбеди следеће врсте података о:

- различитим перспективама, улогама, потребама и интересима жена и мушкараца на циљном подручју, земљи, региону или институцији, укључујући практичне потребе и стратешке интересе жена и мушкараца;
- односима између жена и мушкараца у вези са приступом и контролом над средствима, бенефицијама и процесима доношења одлука;
- потенцијалним разликама у утицају програмских или пројектних активности на жене и мушкарце;
- друштвеним и културолошким препрекама, могућностима и најбољем времену и месту за реализацију активности за смањивање родне неравноправности и промовисање равноправнијег односа између жена и мушкараца;
- капацитетима институција да планирају програме за постизање равноправности полова; за утврђивање разлика између жена и мушкараца из различитих група, посебно разлика у условима живота, друштвеним односима, положају (на пример: класа, раса, каста, национална припадност, старосно доба, култура, способности).

У примени родне анализе организационе јединице унутар Министарства одбране могле би да развију посебну врсту родне анализе на бази шведског модела за организовање развоја на раду, познатог као МЕТС,²⁸ у оквиру којег је развијена родна анализа Јам Стод. Једна од техника родне анализе у оквиру модела „Степенице“ је поступак за одрживо увођење принципа родне равноправности (у сектор безбедности у Републици Србији), који смо делимично применили током истраживања. Међутим, са методолошке стране посматрано, једна од поука из овог истраживања јесте да би увођење принципа родне равноправности кроз употребу методе родне анализе и модела „Степенице“, као модела преузетог од шведског Комитета за подршку увођењу принципа родне равноправности (СОУ 2007:15), као са-

²⁸ МЕТС – Контролна листа за планирање и организовање развоја (исто као у фусноти 14, стр. 10 и стр. 27–32).

ставног дела родне анализе Јам Стод, могао да буде вишеструко користан.²⁹ Модел „Степенице“ садржи образац за самооцењивање који омогућује заједничко вредновање посла и врло је користан за доносиоце одлука, односно руководиоце. Рад са моделом „Степенице“ базирао би се на осам „степеника“:

1. Основно разумевање.
2. Анализа услова.
3. Планирање и организовање.
4. Преглед активности.
5. Истраживање и анализирање.
6. Формулисање циљева и мера.
7. Реализација мера.
8. Евалуација резултата.

Очекивани резултати:

Рад са моделом „Степенице“ у Сектору безбедности Републике Србије у будућности могао би да обезбеди следеће:

- преглед свих корака у поступку увођења принципа родне равноправности;
- преглед онога што треба урадити у сектору безбедности у Републици Србији и утврђивање редоследа корака;
- преглед онога што метода Јам Стод нуди у осам различитих фаза поступка;
- општи преглед постојећег стања у сектору безбедности у Републици Србији и представу о томе како треба радити даље.

Поред тога, пажњу заслужује и метода „Родно одговорна делатност“ развијена је на основу резултата рада Brigitt Williams на програму „Истински контакт“ (Genuine Contact) да би послужила развоју представе запослених (у сектору безбедности у Републици Србији) о томе шта је родно одговорна делатност. Метода се састоји од три корака, тј. примене три технике:

- дескрипција, у првом кораку испитаници имају задатак да опишу родно осетљиву делатност;
- испитивање, други корак бави се испитивањем добре воље за променом;
- предвиђање, трећи корак односи се на предвиђање могућих препрека и кључа успеха.

Коришћењем методе Родно одговорна делатност у сектору безбедности у Републици Србији обезбедили би се:

- заједничка представа о томе како би могла изгледати родно одговорна делатност;
- преглед онога што може подстаћи подстаћи развој родно одговорне делатности;
- прилика да сви учесници изразе спремност да буду део такве делатности;
- преглед онога што учесници знају о родној равноправности.

Наведене су само неке од искуствених препорука за будуће истраживаче и аналитичаре који ће се бавити родном анализом у сектору безбедности.

²⁹ Исто као претходно, стр. 8–12.

Закључак

Унапређење родне равноправности у сектору безбедности једно је од актуелних питања реформе сектора безбедности у којем је Министарство одбране имало важну улогу, с обзиром на то да је било координатор активности за израду Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 СБ УН у Републици Србији (2010–2015). Овај документ, без обзира на кратак рок његове израде, производ је синергије различитих актера из сектора безбедности, осталих надлежних министарстава Владе, Народне скупштине Србије, академске јавности, невладиног сектора и заинтересованих међународних организација. Документ је израђен, на основу одлуке Владе, препорука невладиног сектора и на основу спроведеног истраживања и родне анализе у сектору безбедности у Републици Србији, уграђујући стандарде Уједињених нација, Европске уније, ОЕБС-а и ПзМ.

Република Србија, као чланица УН, ОЕБС и ПзМ, и потенцијална чланица Европске уније (ЕУ), уважила је чињеницу да су наведене међународне организације у својим документима истакле значај равноправног учествовања мушкараца и жена у превенцији и решавању конфликта и промовисања културе трајног и одрживог мира, па је уважила искуства и усвојена документа поменутих организација, уграђујући их у свој национални план. Стога, усвајањем и имплементацијом Националног акционог плана у пракси, ради примене Резолуције 1325 СБ УН у Републици Србији, потврђена је намера Владе Републике Србије да активно доприноси процесима изградње мира, стабилности и безбедности, пре свега у свом непосредном окружењу – у региону југоисточне Европе, затим и у Европи – кроз свеобухватан процес европских интеграција, и у свету – учешћем представника Републике Србије у мултинационалним операцијама и на међународним скуповима посвећеним миру, положају жена и безбедности, али и процесу одрживог друштвеног развоја који не може бити стабилан без уважавања интереса и потреба већинске популације, тј. жена.

Литература

1. *Agenda item 55: Follow-up to the outcome of the Millennium Summit General Assembly United Nations A/59/565*, 04–60231 (E) 301104. New York, 2 December 2004.
2. *Акциони план за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности за период од 2010. до 2015. године*, „Службени гласник РС“, број 67/10, Београд, 2010.
3. *Акциони план ОЕБС-а из 2004. за унапређење равноправности полова*, ОЕБС – Решење број 14/04, Министарско веће, Софија, 2004.
4. *Декларација о политици супротстављања насиљу према женама у демократској Европи*, ЕУ, 1993.
5. *Декларација о једнакостима између жена и мушкараца као фундаментални критериј демократије*, Савет Европе, 1997.
6. *Директива 40–1 НАТО и ПзМ о уградњи Резолуције 1325 СБ УН и перспективама родне равноправности у командној структури НАТО*, укључујући и мере за заштиту жена током оружаног сукоба, Vi-SC Directive 40–1, NATO, September 2009.

7. *Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода*, Савет Европе, 1950. измењена у складу са Протоколом број 11, Службени лист СЦГ – Међународни уговори, број 9/03, 5/05 и 7/05 – испр..

8. *Indicators for the Comprehensive approach to the EU implementation on the United Nations Security Council Resolutions 1325 and 1820 on women, peace and security*, Council of the European Union, 11948/10, General Secretariat of the Council, Brussels, 14 July 2010.

9. *Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена (CEDAW)* „Службени лист СФРЈ – Међународни уговори“, број 11/1981.

10. *Конвенција о политичким правима жена*, 1953.

11. *Comprehensive approach to the EU implementation of the United Nations Security Council Resolutions 1325 and 1820 on women, peace and security*, Council of the European Union, Brussels 1, December 2008, 15671/1/08 REV.

12. Национални акциони план за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2010–2015) „Службени гласник Републике Србије“, број 102/10, Београд, 2010.

13. *Опциони протокол уз Конвенцију о елиминацији свих облика дискриминације жена* „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, број 13/02, Београд, 2002.

14. *Пекиншка декларација и платформа за акцију, усвојена на Четвртој светској конференцији о женама*, Пекинг, 1995.

15. *Приручник за увођење принципа родне равноправности у јавне политике*, Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Библиотека Матице српске, Нови Сад, 2009.

16. *Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности за период од 2009. до 2015. године*, „Службени гласник РС“, број 115/09, Београд, 2009.

17. *Напредак у реализацији Миленијумских циљева развоја у Републици Србији*, Влада Републике Србије и Уједињене нације, UNDP Serbia, Београд, 2009.

18. *United Nations Security Council Resolution 1325 in Serbia – on women, peace and security, BFPE; Belgrade, 2009. (Срб)Резолуција 1325 Савета безбедности Уједињених нација у Србији - о женама, миру и безбедности* – Београдски фонд за политичку изузетност, Београд, 2009.

19. *Women and peace and security*, Report of the Secretary-General, S/2010/173, Security Council, United Nations, New York, 2010.